

A NYUGDÍJ- ÉS A CSALÁDTÁMOGATÁSI RENDSZER MAGYARORSZÁGON ÉS CSEHORSZÁGBAN

THE PENSION AND FAMILY BENEFIT SYSTEM IN HUNGARY AND THE CZECH REPUBLIC

Kovács Imre Attila*

Abstract

The purpose of this study is to provide a comparative overview of the pension and family benefits schemes in Hungary and the Czech Republic, with particular emphasis on the post-democratic transition period. The study is based on the principles of descriptive comparative law, focusing on the institutional structures, conditions, and benefits within the social security schemes in each of the countries studied. The study argues that, despite their similar historical backgrounds and demographic characteristics, the social security policies on family benefits and pension schemes in Hungary and the Czech Republic differ. The study finds that, in the case of family benefits, Hungary appears to be more inclined towards universalism, while the Czech Republic is more inclined towards income-based support mechanisms. On the other hand, the study finds that, in the case of pension schemes, the social security issues in the two countries are similar, including the financial sustainability problems arising from the aging population. The study is part of the broader research objective to provide a comprehensive comparative study of the social security schemes in the Visegrád Group countries.

Keywords: family support, pension, social security, Czech Republic, Hungary

Absztrakt

A tanulmány célja, hogy összehasonlító áttekintést nyújtson Magyarország és Csehország nyugdíj- és családtámogatási rendszereiről, különös tekintettel a demokratikus rendszerváltást követő időszakra. A vizsgálat a leíró összehasonlító jog módszertani alapelveire épül, és az egyes vizsgált országok társadalombiztosítási rendszereinek intézményi struktúráira, jogosultsági feltételeire és ellátásaira összpontosít.

A tanulmány mellett érvel, hogy a hasonló történelmi háttér és demográfiai jellemzők ellenére Magyarország és Csehország társadalombiztosítási politikái a családtámogatások és a nyugdíjrendszerek tekintetében eltéréseket mutatnak. A kutatás megállapítja, hogy a családtámogatások esetében Magyarország inkább az univerzális ellátások irányába hajlik, míg Csehország nagyobb mértékben alkalmaz jövedelemalapú támogatási mechanizmusokat. Ezzel szemben a nyugdíjrendszerek területén a két ország hasonló kihívásokkal szembesül, különösen a népesség elöregedéséből fakadó pénzügyi fenntarthatósági problémák tekintetében.

A tanulmány egy szélesebb kutatási célkitűzés részét képezi, amely a visegrádi országok társadalombiztosítási rendszereinek átfogó összehasonlító vizsgálatára irányul.

Kulcsszavak: családtámogatás, nyugdíj, társadalombiztosítás, Csehország, Magyarország

* Kovács Imre Attila a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Jogász osztatlan képzés negyedéves, nappali tagozatos hallgatója; E-mail cím: aikovacs2000@gmail.com
Konzulens: Prof. Dr. Jakab Nóra, egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Civilisztikai Tudományok Intézete, Agrár- és Munkajogi Tanszék, E-mail cím: civnora@uni-miskolc.hu

1. A cseh és a magyar társadalombiztosításról általánosságban

Csehországban közjogi kérdésnek minősül a társadalombiztosítási rendszer. Elsősorban törvényi szinten szabályozott. A kollektív szerződések minimális szerepet töltenek be, azok is inkább üzemi szinten.

A biztosítás a nyugdíj-, a betegség- és az egészségbiztosításból tevődik össze. A munkanélküliekre nem a biztosítási rendszer, hanem az állami foglalkoztatáspolitikára vonatkozik. Az állami szociális segélyen keresztül történik az eltartott gyermekes családok támogatása.

Magyarországon a társadalombiztosítás biztosítási alapú szociális ellátások összessége, amely olyan társadalmi kockázatközösségen alapul, amelyben a részvétel nem az állampolgár választásán alapszik, hanem a törvény erejénél fogva kötelező. A társadalombiztosítás rendszerében elkülönítjük egymástól az egészségbiztosítási, a nyugdíjbiztosítási és a balesetbiztosítási ágat. Az egészségbiztosítási ágak és a nyugdíjbiztosítási ágak saját szervezetrendszerrel van és önálló jogszabályai. A balesetbiztosításra az előbbi állítások viszont nem igazak. Nem rendelkezik sem önálló szervezetrendszerrel, sem önálló jogszabállyal. A társadalombiztosítási jogviszonyban három szereplő jelenik meg. E három szereplő közé sorolható a biztosított, a foglalkoztató és a társadalombiztosítási szerv.¹

Négy fontos törvény szabályozza a társadalombiztosítást:

- 2019. évi CXXXII. törvény a társadalombiztosítás ellátásaira jogosultakról, valamint ezen ellátások fedezetéről (Tbj.)
- 1997. évi LXXXI. törvény a társadalombiztosítási nyugellátásról (Tny.)
- 1997. évi LXXXIII. törvény a kötelező egészségbiztosításról (Ebtv.)
- 2011. évi CXCI. törvény a megváltozott munkaképességű személyek ellátásairól és egyes törvények módosításáról (Mód. tv.)

A társadalombiztosítási alapelveket két nagy csoportba lehet sorolni: az egyik az Alaptörvényben rögzítettek, a másik a törvényi szintű felsorolások.

Az Alaptörvény az „O” cikkében kimondja, hogy mindenki felelős önmagáért, képességei és lehetőségei szerint köteles az állami és közösségi feladatok ellátásához hozzájárulni, amely az egyén önmagáért való felelősségét, az öngondoskodást, továbbá a társadalmi közös kockázatvállalás irányában is elvárásokat rögzít. Az Alaptörvény XIX. cikke rögzíti, hogy Magyarország arra törekszik, hogy minden állampolgárának szociális biztonságot nyújtson.

2. A két ország nyugdíjrendszere

Mindkét ország nyugdíjrendszerének egyik legnagyobb kihívása a népesség elöregedése és a foglalkoztatottak számának relatív csökkenése. A várható élettartam növekedése, valamint az alacsony születésszám következtében a felosztó-kirovó rendszerek fenntarthatósága hosszú távon egyre nagyobb pénzügyi terhet jelent az állam számára.

A szakirodalom szerint e kihívások kezelése érdekében mindkét országban felértékelődnek az önkéntes nyugdíj-előtakarékossági formák, valamint az aktív időskor támogatását célzó foglalkoztatáspolitikai eszközök.

¹ Ezek részletesebb kifejtésére lásd bővebben: JAKAB Nóra – MÉLYPATAKI Gábor – RÁCZ Zoltán – SOLYMOSI-SZEKERES Bernadett – TÓTH Hilda: *Társadalombiztosítási jog*, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Agrár- és Munkajogi Intézeti Tanszék, 2023, Miskolc, 48-55.

Magyarország nyugdíjreformja a klasszikusnak mondható utat járta be a rendszerváltás után, jelentős államadósság miatt világbanki ajánlások szerint kétpilléressé átalakította a nyugdíjrendszerét. Csehország kiegyensúlyozott eladósodottsága miatt kis kitéréssel megmaradt az egypilléres nyugdíjrendszer mellett. Magyarországon az adókedvezményekkel ösztönzött előtakarékosági formák ugyan egyre népszerűbbek, de az egy főre vetített megtakarítási összeg még nem feltétlen biztosít kényelmes időskori megélhetést széles rétegek számára. Csehországban kialakult és egyszerű megtakarítási lehetőségeket kínál a III. pillér. A szegénység Csehországban és Magyarországon ugyan átlag alatti arány szerint alakul, de határozott növekvő trendet mutat. A szegénységi kockázatok csökkentésének tehát mindenképpen teret adhat a nyugdíj-előtakarékosság ösztönzése, átláthatóbbá, közérthetőbbé tétele.²

A nyugdíjasok között Magyarországon és Csehországban az emberek – az EU átlaga alatti – kevesebb, mint 15%-a van kitéve a szegénységi kockázatnak. Magyarországon nagyobb a szegénység kockázatának kitett időskorú férfi népesség. Csehországban közel 10%-kal magasabb a nők kockázati kitettsége, mint a férfiaké. (*időskori szegénység*)³

A nők számára 40 év jogosultsági idő után, életkoruktól függetlenül nyugdíjba vonulhatnak. Ehhez legalább 32 év keresőtevékenység szükséges a további gyermekneveléssel kapcsolatos ellátások mellett. Minél hosszabb szolgálati idővel rendelkezik az adott személy, annál magasabb összegű nyugdíjellátásra lesz jogosult (a maximum összeg 50 év keresőtevékenység után áll be). Csak egyszer lehet beszámítani, vagyis, ha valaki egyazon időben több biztosítási jogviszonyban is áll, azzal többszörösen nem növelheti a szolgálati idejét. Nyugdíjminimum egyedül az ún. résznyugdíjra való jogosultság esetében nem kerül meghatározásra. Feltétele a legkevesebb 20 év szolgálati idő.⁴

Magyarországon 2020 tavaszán került bejelentésre, hogy 2021. februártól négy év alatt fokozatosan visszavezetik a tizenharmadik havi nyugdíj folyósítását. Az ígéretek szerint a 13. havi kifizetés, összege évente a januári nyugellátás összegének 25%-a, 1 évvel később az 50%-a, majd a 75%-a, végül 2024-től a jogosultak már a teljes 13. havi nyugdíj összegét kapják majd meg. Mindez végül 2022 februárjában folyósításra került, azaz a jogosultak a februári kifizetéssel együtt megkapták a 13. havi nyugdíjként a havi ellátás összegének 100%-át, amely már tartalmazta a 2022-től esedékes 5%-os nyugdíjemelést is.⁵

2.1. Nyugdíj-előtakarékossági formák

A legtágabb értelemben nyugdíj-előtakarékosság alatt minden olyan hosszú távú, önkéntes vagy nem önkéntes megtakarítási formát érthetünk, mely az élet későbbi szakaszának anyagi biztonságát hivatott szolgálni, és amely nem az állami öregségi nyugdíjakból (tehát nem az első nyugdíjpillérrel) származik. Tág értelemben belefér az életbiztosítás, az ingatlanbefektetés és valamennyi országspecifikus – akár kedvezményes adózású – nyugdíj-előtakarékossági forma (nyugdíjkötvény, speciális nyugdíjszámlák, stb.) is. Ide sorolható még a nyugdíjalapok, nyugdíjbiztosítási szerződések, vagy más megtakarítási formák.⁶

A magyar önkéntes pillérhez hasonlóan a cseh kiegészítő nyugdíjbiztosítási rendszer is bizonyos adókedvezményeket kínál a nyugdíj-előtakarékoskodást választók számára, melyek

² VASKÖVI Ágnes – RÁDULY Dóra: Nyugdíjrendszerek és nyugdíj-előtakarékossági formák a visegrádi országokban, *Biztosítás és kockázat*, IX. évfolyam, 3-4. szám 68-69.

³ VASKÖVI – RÁDULY: i.m. 51-52.

⁴ VASKÖVI – RÁDULY: i.m. 46.

⁵ VASKÖVI – RÁDULY: i.m. 46.

⁶ VASKÖVI – RÁDULY: i.m. 53.

mind munkavállalóként, mind munkáltatóként igénybe vehetők. A nyugdíjpénztárakból leghamarabb 60 éves korában számíthat a pénztári tag járadékra, azzal, hogy az egyes nyugdíjpénztárak külön szabályozzák a járulékalapú évek minimális számát. Az állami hozzájárulásra és az adókedvezményre szóló jog feltétele, hogy egy meghatározott ideig fennmaradjon a járulékfizetés. Általában a megtakarított pénz fel lehet venni egy összegben, vagy rendszeres járadékrészletek formájában is. Magyarországhoz hasonlóan a cseh III. pillérben is elérhető az életbiztosítás formájú nyugdíjbiztosítás, ahol az állam szintén adókedvezménnyel támogatja az előtakarékoskodást.⁷

2.2. A nyugdíjak összegének megfelelése

A nyugdíjasok jövedelmének megfelelését Csehországban a gazdasági tevékenység ideje alatt az egységes alapnyugdíjbiztosítási rendszerben való kötelező részvétel, valamint az önkéntes (államilag támogatott) magánnyugdíjrendszerekhez való hozzáférés biztosítja.

A nyugdíj kiszámításának módszere a jövedelmi szolidaritás elvének alkalmazásával biztosítja az időskorú polgárok szegénységének kockázatának csökkentését.

A nyugdíjak mellett más szociális rendszerekből is lehetséges jövedelem- és vagyonvizsgálat alapján egyszeri vagy ismétlődő kifizetések nyújtása.

Az alapvető nyugdíjbiztosítási rendszer megteremti a feltételeket ahhoz, hogy az egész lakosságot lefedje, függetlenül gazdasági tevékenységük jellegétől.

A nyugdíjjogosultság szempontjából jóváírt, jelentősen kiterjedt, úgynevezett alternatív biztosítási időszakok (ezek azok az időszakok, amikor a biztosított személyek nem aktívak a munkaerőpiacon és nem fizetnek biztosítási járulékot, de nyugdíjjogosultságot szereznek) azt jelentik, hogy még a szakadatlanul dolgozó személyek sem kizártak a biztosítási rendszerből.⁸

2.3. A nyugdíjbiztosítás modernizálása

A biztosítási rendszer fő felelőse a Cseh Szociális Biztonsági Igazgatóság, amelyet 1990-ben hoztak létre a nyugdíjbiztosítás és a betegbiztosítás felelőseinek összevonásával. Ez egy független állami szervezeti egység, amely a Munkaügyi és Szociális Minisztérium alá tartozik. A Cseh Szociális Biztonsági Igazgatás főbb tevékenységei közé tartozik a nyugdíj- és betegbiztosítás megvalósítása, az orvosi vizsgálati szolgáltatás nyújtása, a biztosítási járulékok beszedése, valamint a nemzetközi szerződésekből és az EK jogszabályokból eredő feladatok ellátása. A működési és személyzeti költségek finanszírozásával kapcsolatos bizonyos problémák ellenére rendszeresen törekszik a Cseh Szociális Biztonsági Igazgatás általános technikai felszereltségének javítására, azzal a céllal, hogy modern intézményt hozzon létre, amely szoros kapcsolatot tart fenn a biztosított személyekkel. 2005 óta a munkáltatók rendszeresen, évente benyújtják a biztosítónak alkalmazottjaik nyugdíjbiztosítási adatait, amelyek tartalmazzák a nyugdíjbiztosítási rendszerből származó jogosultságok megállapításához szükséges információkat. 2006-ban megkezdődött az adatokról szóló írásbeli információk ingyenes benyújtása a biztosítottak kérésére (ún. egyéni biztosítási számlák). A Cseh Társadalombiztosítási Hivatal lehetővé teszi a dokumentumok és információk elektronikus benyújtását az interneten keresztül, a közszolgáltatási portálon vagy adathordozón. A Cseh Társadalombiztosítási Hivatal ügyfelei többféle elektronikus benyújtási módot vehetnek igénybe. Elektronikus úton benyújthatóak a nyugdíjbiztosítási nyilvántartások, a

⁷ VASKÖVI – RÁDULY: i.m. 64.

⁸ Czech Presidency of the Council of the EU (2009): Social security system in the Czech Republic, Ministry of Labour and Social Affairs of the Czech Republic 13.

munkavállalók betegbiztosítási nyilvántartásba vétele és nyilvántartásból való törlése, valamint az önfoglalkoztatók bevételi és kiadási összefoglalói.⁹

3. A két ország családpolitikája

A családtámogatási rendszerek kialakításakor mindkét országban kiemelt szerepet játszik a demográfiai hanyatlás mérséklése és a gyermekvállalás ösztönzése. A családpolitikai eszközök nem csupán szociális jellegűek, hanem gazdaságpolitikai és népesedéspolitikai funkciót is betöltenek.

Magyarországon a családtámogatási rendszer erőteljesen ösztönző jellegű, amely univerzális ellátásokkal és adókedvezményekkel igyekszik támogatni a gyermekvállalást. Csehország ezzel szemben inkább a rászorultsági elvet érvényesíti, és a támogatások jelentős részét jövedelmi helyzethez köti

Mind a négy visegrádi országról elmondható, hogy a szociális állam szocialista korszakban tapasztalható általános leépítése idején a családpolitikai szolgáltatások és pénzügyi transzferek még nyugat-európai viszonylatban is magas színvonalat képviseltek, különös tekintettel a koragyermekkor elhelyezési formák férőhelybőségére és elérhetőségére, valamint az univerzális családi pótlék jellegű ellátásokra vonatkozóan. Magyarország és más kelet-közép-európai országok GDP-jük jelentős, akár 4-5 százalékpontot is megközelítő hányadát fordították család- és gyermekjóléti célú kiadásokra a rendszerváltást megelőzően.¹⁰

3.1. Családi pótlék

Csehországban a családi pótlék¹¹ szintén egy jövedelemtesztelt támogatás, amely az iskolakötelezettség végéig, a gyermek 15 éves koráig jár a szülőknek. Ha a gyerek nappali tagozaton továbbtanul, esetleg fogyatékkal él, vagy súlyosan beteg, a folyósítási időszak 26 éves korig meghosszabbítható. A családi jövedelmi minimum¹² egy fogyasztói kosár, amely függ a gyermekek számától, korától és attól, hogy milyen típusú iskolába járnak. A családi pótlékot a gyermek 18 éves koráig a szülő, utána közvetlenül a fiatal kapja.¹³

A hazai családi pótlék egy univerzális ellátás, amelyre minden gyermeket nevelő háztartás alanyi jogon jogosult. A támogatás két részből áll a 6 év alattiaknak nyújtott nevelési ellátásból, valamint a 6 és 16 éves kor között folyósított iskoláztatási támogatásból. Ha a gyermek nappali tagozaton tanul tovább a családi pótlék 20 éves koráig, ha sajátos nevelési igényű, 23 éves koráig adható. A támogatás összege függ a gyermekek számától, a szülő családi állapotától és a gyermek egészségi állapotától. A hazai családi pótlék kifizetése iskoláztatási és óvodáztatási feltételhez kötött. Egy éven belül a gyermek nem hiányozhat többet 50 igazolatlan óránál, eltérő esetben a családi pótlékot 3 hónapra felfüggesztik. Óvodáztatás esetén a gyermek nem hiányozhat többet 20 óvodai napnál.¹⁴

A Cst. alapján a gyermek nevelésével, iskoláztatásával járó költségekhez az állam havi rendszerességgel járó nevelési ellátást vagy iskoláztatási támogatást, azaz együttes

⁹ Czech Presidency of the Council of the EU (2009): i.m. 13-14.

¹⁰ TEMESVÁRY Zsolt: A visegrádi országok családpolitikája, *Kapocs* 2017/3. XVI. évfolyam, 74. szám 3.

¹¹ Cseh nyelven: Pridavek na dítě

¹² Cseh nyelven: Životní minimum

¹³ TEMESVÁRY: i.m. 11.

¹⁴ HOFFMAN István: *Bevezetés a szociális jogba*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2015, 115-118.

megjelöléssel családi pótlékot nyújt. Elkülöníthetünk alanyi (szubjektív) és tárgyi (objektív) feltételeit. Az alanyi oldal határozza meg, hogy ki válhat az ellátás alanyává. Ez lehet a szülő, a gyám és más intézményi jellegű nevelők, valamint a saját jogon járó ellátás esetén az a személy, aki a 18. életévét még nem töltötte be. Tárgyi feltételek esetében azt vizsgáljuk miként válhat ténylegesen a juttatás alanyaivá az előbb felsorolt személyek.¹⁵

Az egy gyermekre járó családi pótlék összege több tényezőtől függ. Így azt elsősorban az eltartott gyermekek száma határozza meg. A családi pótlék összege függ az eltartók számától is, azaz hogy együtt élő vagy egyedülálló szülőkről vagy esetleg intézményi elhelyezett gyermekről van-e szó. Harmadiként pedig megemlíthető, hogy emelt összegű családi pótlék jár abban az esetben, ha fogyatékos vagy tartósan beteg gyermekről van szó. Figyelemmel arra, hogy a 18. életévvel mára – a kitolódott tanulmányi időszakra is figyelemmel – nem feltétlenül jár a keresőtevékenység megkezdése, ezért a Cst. alapján az eltartottak számának számításakor figyelembe veszik a családi pótlékre nem jogosult, önálló jövedelemmel nem rendelkező személyeket is.¹⁶

	2 szülő	1 szülő
1 gyermek után	12 200 Ft	13 700 Ft
2 gyermek után	13 300 Ft gyermekenként	14 800 Ft gyermekenként
3 vagy több gyermek után	16 000 Ft gyermekenként	17 000 Ft gyermekenként
Tartósan beteg, illetve súlyosan fogyatékos gyermeket nevelők		
	2 szülő	1 szülő
	23 300 Ft gyermekenként	25 900 Ft gyermekenként
Nagykorú fogyatékos gyermeket nevelők		
	20 300 Ft gyermekenként	

1. táblázat¹⁷

3.2. Csecsemőgondozási díj (CSED)

A Csehországban a csecsemők és kisgyermek gondozására fordított pénzbeli támogatás ugyancsak társadalombiztosítási jogviszonyhoz kötött a folyósítási időszak pedig egyaránt kiterjed a gyermek születését megelőző és az azt követő időszakra. A jogosultság feltétele, hogy az anya a szülés *megelőzően két évben legalább 270 napot legyen foglalkoztatva*, egyéni vállalkozó esetén 180 napot, és fizessen egészségbiztosítási járulékot. A támogatás összege a *korábbi átlagbér 70 százaléka*. A 28 hetes támogatási időszakból hat hetet a szülés előtt, 22 hetet pedig a szülést követően lehet igénybe venni. Abban az esetben, ha ikrek születtek 37 hét csecsemőgondozási díj jár, amelyből 31-et kell kivenni a szülés után és legfeljebb a gyermekek

¹⁵ HOFFMAN: i.m. 115-118.

¹⁶ HOFFMAN: i.m. 118-119.

¹⁷ A táblázat forrása: Család.hu (2025): Családi pótlék (https://csalad.hu/tamogatások/csaladi-potlek?gad_source=1&gad_campaignid=8155140428&gbraid=0AAAAACx0RvR3_oLBbi6Os4gPJTCN8gJVi&gelid=Cj0KCQjw9JLHBhC-ARIsAK4PhcpKGcKDYYESRm1jIu8XeUdr-Fy1qM5HawVRO9t6bkyL5PP_o8w7Ab0aAmR9EALw_wcB) (2026.02.14.)

8 hónapos koráig jár.¹⁸ Érdekes eleme a rendszernek, hogy ha a terhes kismamát, vagy a szülés után közvetlenül visszatérő nőt munkáltatója más pozícióba helyezi állapota miatt (pl. fizikai munka helyett adminisztrációs tevékenységet kell végeznie) és ott emiatt kevesebbet keres, akkor az anya kiegészítő támogatásban részesülhet legfeljebb a gyermek 9 hónapos koráig. A kiegészítő támogatás mértéke a korábbi és a jelenlegi bér közötti különbség 30-100 százaléka. Minél nagyobb a bérkülönbség, annál kisebb ez az állami kompenzáció.¹⁹

A magyar csecsemőgondozási díj egy 24 héten át folyósítható, biztosítási jogviszonyhoz kötött ellátás. Összege a *korábbi kereset 70 százaléka*, amelyet a munkában töltött utolsó 180 nap átlagából számolnak ki. Az ellátásnak nincs jövedelmi korlátja, azonban személyi jövedelemadót, valamint nyugdíj és egészségbiztosítási járulékot kell fizetni utána. A támogatás folyósításának legkorábbi időpontja a szülést megelőző 4. hét, legkésőbbi időpontja pedig a gyermek megszületése. A támogatás nem adható tovább a gyermek 168 napos koránál.²⁰

3.3. Anyasági támogatás

Csehországban az egyszeri anyasági támogatás azoknak a családoknak elérhető, akik jövedelme nem haladja meg a korábban említett családi minimumjövedelem 2,7 szeresét. A támogatás érdekessége, hogy csak az első és második gyermek után folyósítják, a további gyerekek után nem elérhető. A támogatás összege 13 000 cseh korona (481 euró) az első és 10 000 korona (370 euró) a második gyermek esetén. Csehországban 2016-ban 22 151 gyermek után fizettek ki anyasági támogatást.²¹

A magyar modellben megfigyelhetünk egy többi országnál nem tapasztalható viselkedési feltételt is, amely szerint csak azok az anyák részesülhetnek az ellátásban, akik a szülést megelőzően legalább négy alkalommal részt vettek terhes gondozáson. A támogatás összege Magyarországon a nyugdíjminimum 225 százaléka, ikrek esetén pedig annak háromszorosa.²²

3.4. Gyermekgondozást segítő ellátás

A cseh gyermekgondozást segítő ellátás egy központi költségvetésből finanszírozott jövedelemtesztelt családtámogatási forma, amely működését tekintve meglehetősen eltér a többi országban tapasztalt hasonló transferektől. A támogatás mellett nem, vagy csak nagyon korlátozott időtartamban lehet munkát vállalni. A támogatás folyósításának maximális ideje a (több gyermek esetén a legkisebb) gyermek negyedik születésnapja. A gyermeknevelési segély összegét a szülő korábbi keresetéből számítják ki a táppénzszámításnál is alkalmazott módon, egy referenciaösszeg hányadában megállapítva. Ez egy meglehetősen bonyolult számítási folyamat, amelynek lényege, hogy a teljes négy éves jogosultsági időszakra egy legfeljebb 220 000 cseh koronás (8075 euró) finanszírozási keretet lehet igénybe venni, amely arányos jutásait havonta fizetik ki. A támogatás igénybe vétele érdekében legalább az egyik szülőnek társadalombiztosítási jogviszonnyal kell rendelkeznie. Ha az anya 4 évnél rövidebb ideig szeretne otthon maradni gyermekével, akkor az ellátás havi összege is időarányosan magasabb. Az igénybevétel módját, a fizetése összegeit és az otthonmaradás tervezett időtartamát 3

¹⁸ TEMESVÁRY: i.m. 14.

¹⁹ TEMESVÁRY: i.m. 14.; valamint PÁTKAINÉ BENDE Anna: A visegrádi országok válasza a demográfiai kihívásokra – fókuszban a családpolitika, *Polgári Szemle*, 18. évfolyam 2022/1-3. szám, 241-242.

²⁰ JAKAB – MÉLYPATAKI – RÁCZ – SOLYMOSI-SZEKERES – TÓTH: i.m. 98.

²¹ TEMESVÁRY: i.m. 17.

²² HOFFMAN: i.m. 121-123.

havonta lehet változtatni és ezzel a támogatási csomagokat újrakalkulálni. Ha az anya nem nyújt be speciális „lehívási” koncepciót a támogatás összegére és az otthon töltött évekre vonatkozóan, akkor egy állam által optimalizált csomagban részesül, amely a gyermek 10 hónapos koráig 7600 koronás (481 euró) támogatásban, ezt követően pedig 3600 koronás (141 euró) támogatásban részesíti a családot.²³

A magyarországi gyermekgondozást segítő ellátás (korábbi nevén gyermekgondozási segély) egy minden három évesnél fiatalabb gyermek szülőjét megillető univerzális ellátás, amely *nem függ a szülők társadalombiztosítási jogviszonyától és korábbi jövedelmétől*. Azok az anyák, akik korábban biztosítottak voltak és így a rendszeresen magasabb összegű gyermekgondozási díjra voltak jogosultak, a gyermek két éves kora után még egy évig igénybe vehetik a gyermekgondozást segítő ellátást. Azok az anyák pedig, akik nem rendelkeznek társadalombiztosítási jogviszonnyal, a gyermek születését követően három évig részesülhetnek gyermekgondozást segítő ellátásban.²⁴

4. Záró gondolatok

Összességében megállapítható, hogy bár Magyarország és Csehország társadalombiztosítási rendszere történeti gyökereiben hasonló, a jelenlegi szabályozási modellek eltérő hangsúlyokat mutatnak. A cseh rendszer inkább a célzott, jövedelemfüggő támogatások irányába mozdult el, míg a magyar rendszerben erőteljesebb az univerzális, alanyi jogon járó ellátások szerepe. A nyugdíjrendszerek tekintetében mindkét országban meghatározó az állami pillér, azonban az önkéntes megtakarítások ösztönzése egyre nagyobb jelentőséggel bír. A családtámogatási rendszerek pedig nem csupán szociális biztonsági funkciót látnak el, hanem demográfiai és gazdaságpolitikai célokat is szolgálnak.

Megállapítható, hogy a kötelező állami nyugdíjbiztosítás minden országban viseli a rendszerváltás előtti sajátosságokat, bár azóta több reformintézkedés is történt. Magyarországon és Csehországban megfelelő állami ösztönzők állnak az önkéntes megtakarítások mögött. A nyugdíjrendszerek terhei Magyarországon és Csehországban is növekedni fognak a következő években, kizárólag a várható élettartam-növekedésből adódóan. Ezért kerestem olyan országokat, ahol a társadalmi-gazdasági berendezkedés közös alapokat teremt a nyugdíjrendszereknek, az életszínvonal, a gazdasági fejlettség hasonló. Magyarországon például 2012-ben alapjaiban átalakult a rokkantsági ellátás, átkerült a nyugdíjrendszerből az egészségbiztosítási rendszerbe, így már nem számít nyugdíjnak a rokkantsági ellátásban részesülő. A visegrádi országok esetében az I. pillér mindenhol kötelező, állam által fenntartott.

A poszt-szocialista keleti blokk országai történeti korszakok által determinált módon (pl. az államszocializmus évtizedei alatt), vagy sokszor egyes társadalmpolitikai intézkedéscsomagok hatására (pl. a világbanki hitelek feltételeiként) voltak kénytelenek számos esetben családpolitikai ellátásaikat újraszabályozni.²⁵

A családi pótlék, az anyasági támogatás, a csecsemőgondozási díj, a gyermekgondozást segítő ellátás, a lakhatási/ otthonteremtési támogatás és a családi adókedvezmények egyaránt megtalálhatók eszközeik között. Legfőbb különbség, hogy Csehország gyakran a jövedelmi

²³ TEMESVÁRY: i.m 17-18.

²⁴ TEMESVÁRY: i.m. 18-19.

²⁵ TEMESVÁRY: i.m. 2.

helyzettől teszi függővé a támogatások folyósítását, míg Magyarországon a legtöbb ellátás alanyi jogon jár.²⁶

A csecsemőgondozási díj (CSED) esetén elmondható közös jellemzőként, hogy egyaránt társadalombiztosítási jogviszonyhoz kötöttek.

A jövőbeni kutatások során indokolt lehet a visegrádi országok teljes körű összehasonlító vizsgálata, különös tekintettel a finanszírozási modellekre, a demográfiai folyamatokra és a jóléti állam szerepének átalakulására. Emellett célszerű lenne az Európai Unió szociálpolitikai irányelveinek hatását is elemezni a nemzeti rendszerekre.

A nyugdíj- és családtámogatási rendszerek jövője szempontjából meghatározó kérdés marad, hogy az államok milyen módon képesek biztosítani a rendszerek pénzügyi fenntarthatóságát, miközben megőrzik azok szociális biztonságot nyújtó funkcióját.

²⁶ PÁTKAINÉ BENDE: i.m 235.